

EFTER ISLAMISK STAT

Tekst og foto af Bengt Sigvardsson, *journalist, Dohuk*

Den islamistiske bevægelse mister stykke for stykke erobret terræn. Det betyder også, at flere og flere af de tusindvis af **yazidi-kvinder**, der blev kidnappet af bevægelsen til huslige og seksuelle formål, bliver sat fri. De fleste kommer i teltlejre, hvor det psykologiske efterarbejde begynder – en kompleks og problematisk proces.

To og et halvt år gamle Ala cykler rundt på en trehjulet cykel i et telt, der kun er få kvadratmeter. Han har Downs syndrom, og hans mor, 21-årige Sheerin, ved ikke, hvor meget han husker af det, de lige har været igennem sammen.

– Han var i samme rum som mig, når de misbrugte og voldtog mig. Han skreg og græd, men mændene var ligeglade, siger Sheerin.

Med ”mænd” mener hun medlemmer af Islamisk Stat (IS). Sheerin er en af de tusindvis af kvinder og piger fra mindretallet yazidier, der blev kidnappet, da IS erobrede deres hjemstavn i Sinjar-distriktet i Irak tilbage i august 2014. Nu er et par tusinde af dem undsluppet fra fangenskab og taget til irakisk Kurdistan.

– Jeg har mareridt om det hver nat. Så går jeg ud af teltet. Men jeg får panikanfald og åndenød. Jeg vil bare væk fra Irak, så langt væk fra IS som muligt, siger Sheerin.

Sheerin bor lige nu med sin mand, deres søn og syv andre slægtninge i to telte i lejren. Lejren er en af ca. 25 flygtningelejre i irakisk Kurdistan, hvortil titusinder af yazidier flygtede, da IS erobrede Sinjar. Hun går i psykoterapi hos en organisation og får det bedre under sessionerne, men når hun vender tilbage til teltet kommer angsten og minderne tilbage.

Hendes enkle, men trygge liv i en lille landsby i Sinjar blev lagt i ruiner i august 2014. Hun var nygift

og gravid - fire måneder henne. Hendes mand var medlem af den kurdiske hær og på tjenesterejse, da IS angreb landsbyen. Sheerin blev kidnappet og taget til Sinjar City sammen med tilfangetagne yazidier. Her blev mænd adskilt fra kvinder og børn. Sheerin blev så – sammen med andre unge kvinder – transporteret til byen Mosul. Der blev hun husslave hos familien hos en IS-leder. De fortalte hende, at de havde ret til at gøre, hvad de ville med hende, fordi hun tilhørte en forkert religion.

Det nordvestlige Irak var hjemsted for et utal af mindretal som yazidier, kristne og shabaker. Alle blev drevet på flugt. Tusinder blev dræbt. De var i laveste kurs, fordi IS opfatter deres religion som hedensk. Efter et par dage blev Sheerin sat til salg på et slavemarked i byen Tel Afar.

– Der var tusindvis af yazidi-kvinder og yazidi-piger. Mænd kom derhen, tog de kvinder, de ville have, selv små piger. De viste ingen medlidenhed, selvom pigerne skreg, råbte og gjorde modstand, siger hun.

Sheerin blev solgt som en husslave mellem forskellige mænd i Irak, før hun blev købt af en mand i Syrien. Der fødte hun sin søn. 28 dage efter fødslen blev de købt af en mand, som låste dem inde i en lejlighed. Da hun bliver spurgt, om manden forgreb sig på hende, bliver hun tavs. Øjnene bliver blanke. Så nikker hun og brister i gråd.

– Jeg blev voldtaget mange gange, ikke kun af

den mand, der havde købt mig, men også af andre mænd, siger hun.

– De tog ingen notits af hendes søn.

– De slog mig altid først. Derefter voldtog de mig, siger hun.

RENERE END ENGLE

Efter fem måneder i lejigheden blev de solgt videre mellem forskellige mænd i Syrien. Til sidst havnede de i Mosul, hvor de blev solgt en sidste gang. Denne gang til Sheerins familie, der havde hørt en gruppe af aktivister, som sporer IS-slaver. I 4 september 2016 blev hun genforenet med sin familie i lejren.

Det yazidiske samfund er konservativt. Det er forbudt at gifte sig uden for sin egen gruppe, og det er forbudt for kvinder at have sex med ikke-yazidiske mænd. Den patriarkalske fortolkning af "sex" omfatter voldtægt.

– Jeg troede, det var umuligt for mig at leve sammen med min familie igen efter det, der var sket, fortæller hun.

Men mens hun var i fangenskab, havde den øverste religiøse yazidiske leder, Baba Sheikh, i februar 2015 proklameret, at IS-ofre er renere end engle, og at det er alle yazidiernes pligt til at tage imod dem.

– Det var en stor lettelse at høre, siger Sheerin.

Hendes familie er en stor støtte, men hun lider af psykiske problemer. Familien mangler konstant penge, og deres fremtid er usikker. Selv om det meste af Sinjar er tilbageerobret fra IS, er ødelæggelserne enorme. Hendes drøm er at flytte mod vest.

– Jeg tror ikke, jeg vil kunne føle mig tryk i Sinjar igen, siger hun.

SELMORDSFORSØG

I et andet telt bor 30-årige Na'am Abbas Elias fra byen Kojo i Sinjar med sin mand og to sønner. Hun vil heller ikke vende tilbage til Sinjar.

– Jeg ville blive konstant mindet om, hvad jeg har set og været udsat for, siger hun.

Hendes mand kæmpede ved fronten mod IS, da Kojo blev angrebet. Na'am Abbas Elias og hendes sønner blev kidnappet. Hun vil ikke gå i detaljer med, hvad hun oplevede, men de blev alle solgt mellem forskellige mænd, før det lykkedes dem at flygte på egen hånd efter ti måneder.

– Jeg forsøgte at tage livet af mig selv, da jeg kom til lejren, men en tysk psykiater hjalp mig til at få behandling i Tyskland, fortæller Na'am Abbas Elias.

Efter 10 måneder i Tyskland kom hun tilbage til lejren. Hun lider af PTSD og tager nu psykofarmaka.

– Jeg er begyndt at ryge, og nogle gange drikker jeg alkohol for at berolige nerverne, siger hun.

Familien lever i konstant bekymring over, hvad der er sket med de pårørende, som blev kidnappet.

– Min bror og min far er stadig forsvundet. Vi har ingen idé om, hvor de er, siger Na'am Abbas Elias.

INTET HÅB

Jiyan Salih Jamil er psykolog i organisationen SEWAN, der har et center i lejren, hvor kvinderne kan deltage i psykosociale aktiviteter og gruppeterapi.

– Det hjælper en del at forsøge at leve i nuet og forsøge at komme videre. Vi har også workshops om selvværd. Mange har store selvværdsproblemer efter at have levet som slaver, siger Jiyan Salih Jamil.

Kvindernes mest udbredte problemer er mæredridt, resignation, PTSD og panikangst, fortæller hun.

– Flere har forsøgt at begå selvmord. De har mistet håbet for fremtiden og har mistet livslysten, siger Jiyan Salih Jamil.

Mange isolerer sig.

– Hvis de går ud og ser nogen eller noget, der minder om IS, går de i panik, siger psykologen.

Jiyan Salih Jamil tilbyder også individuel psykoterapi, men mange forbliver apatiske. Næsten alle har slægtninge, som stadig er i IS' varetægt, eller hvis skæbne er ukendt. De lever og bor under primitive og fattige forhold.

- De bekymrer sig konstant om deres økonomi. Det påvirker deres evne til at komme i bedring.

Mange har også mistet håbet om en fremtid i Irak. Ifølge yazidierne er IS' massakre 74. gang, de er blevet angrebet gennem historien.

- Selvom IS er besejret, er kvinderne stadig bange for at vende tilbage til Sinjar. Det kom som en fuldstændig overraskelse, da IS angreb Sinjar. Så mange er bange for, at noget lignende sker igen, siger Jiyan Salih Jamil.

NYE PROBLEMER KOMMER TIL

Survivor Centre i byen Dohuk er det eneste sted i irakisk Kurdistan, hvor kvinder og piger kan få gratis professionel psykologhjælp. Her har man registreret mere end 1.000 kvinder og piger, som næsten alle har været udsat for seksuelle overgreb. 12 procent af dem er under 15 år. Den yngste er en otte-årig pige, der blev udsat for gentagne gruppevoldtægter.

- Vi har kvinder, der er fyldt 60 år. De er ikke blevet voldtaget, men har været udsat for andre overgreb. Fx har de været tvunget til at tage al tøjet af og er derefter nøgne blevet verbalt ydmyget eller slået, siger Dr. Luma Hazim Hurmiz, der er direktør for centret.

Centret har psykologer, psykoterapeuter og en enkelt psykiater ansat - og de tilbyder primært kognitiv adfærdsterapi. Kvinder med lettere psykiske lidelser, der kommer til centret, henvises til frivillige

organisationer, hvor de får tilbud om at deltage i psykosociale aktiviteter og afslapningsøvelser. Man har også psykologer, der tager ud og besøger lejrene, men der ikke personale nok til at dække alle behov.

- I takt med, at IS mister terræn, bliver flere og flere kvinder befriet, og så kommer de her. Men samtidig oplever vi også, at de, der allerede har fået behandling, får forværret deres mentale sundhedstilstand, siger Dr. Luma Hazim Hurmiz.

Når kvinderne bliver frigivet, er de i første omgang lykkelige for at blive genforenet med familiemedlemmer.

- Men så indser de, at intet er, som det plejede at være, og spørger sig selv: 'Hvad sker der nu? Hvor længe skal jeg bo i lejren? Hvad er der sket med mine andre familiemedlemmer?', fortæller direktøren.

Fattigdom og lediggang medvirker også til at skabe psykiske lidelser, siger hun.

- Når de kommer til de psykologiske sessioner, tager de alle de nye problemer i lejrene med sig, som de skal håndtere, mens de lider under deres gamle traumer.

Hvis kvinderne kunne få arbejde, ville det kunne bryde deres isolation og give dem en indtægt, men arbejdsløsheden i irakisk Kurdistan er skyhøj. Mange har mistet deres ægtemænd og er blevet eneforsørgere for op mod 10 børn. Og hvis børnene også har levet i fangenskab, bliver byrden på kvinderne endnu tungere.

- Børnene har ofte svære psykiske problemer efter at være blevet hjernevasket og misbrugt af IS, siger Dr. Luma Hazim Hurmiz.

TRE TRAUMER

Mellem februar 2015 og august 2016 blev i alt 1.100 yazidiske kvinder og børn evalueret til Tyskland. Initiativet blev taget af klinisk psykolog og Mellem-øst-ekspert Jan Ilhan Kizilhan, der er specialist i traumebehandling og transkulturel psykiatri ved universitetet i den tyske delstat Baden-Württemberg og instituttet for Psykoterapi og Psykotraumatologi på Dohuk Universitet i Nordirak.

Han har mødt med flere end 2.400 tidligere kvindelige IS-fanger; og han konkluderer, at kvinderne lider af tre forskellige traumer, der ikke kan adskilles fra hinanden.

- Igennem hundredvis af år er yazidierne blevet angrebet, dræbt og tvunget til at konvertere til islam. Det betyder, at der har været en transgenerationelt traume, der føres videre fra den ene generation til den næste, siger Jan Ilhan Kizilhan.

IS' angreb i 2014 resulterede i et kollektivt traume.

- IS' mål var at udrydde alle yazidier. Det var ikke det enkelte individ, der var truet. Men samtidig oplever hver enkelt sit eget individuelle traume, siger han.

Derfor mener Jan Ilhan Kizilhan, at det kræver nytænkning, hvis behandlingen af de yazidiske kvinder skal have effekt.

- I Vesten beskæftiger vi os hovedsageligt med individuelle traumer, som vi kan behandle uden større problemer. Men hos de yazidiske kvinder kan vi kun lindre symptomerne. Vi kan ikke hele traumet, fordi det også er historisk og kollektivt, siger han.

Ifølge Jan Ilhan Kizilhan betyder det, at behandlingen er kompliceret, og han er selv i gang med at forsøge at udvikle en ny behandlingsmetode. Efter han tog til Irak for første gang i 2014, har han sammen med sit team arbejdet på flere parallelle spor i traumebehandlingen.

De kvinder, der kom til Tyskland, var de allermost sårbare.

- For dengang, i 2014, vidste vi ikke, om det yazidiske fællesskab ville acceptere dem, fordi de havde været udsat for seksuelle overgreb af ikke-yazidier, siger Jan Ilhan Kizilhan.

LOVÆNDRING

Jan Ilhan Kizilhan og hans team havde flere møder med yazidiernes øverste religiøse leder Baba Sheikh, før han ændrede den 800 år gamle religiøse lov, der udelukker kvinder, der har haft "sex" med ikke-yazidiske mænd fra fællesskabet.

- Det var utrolig vigtigt for det psykoterapeutiske arbejde, at kvinderne vidste, hvor de hørte til. De befandt sig i en identitetskrise og vidste ikke længere, om de var yazidier. Dette var det første skridt i stabiliseringsfasen, siger Jan Ilhan Kizilhan.

At komme til Tyskland var en svær omvæltning for kvinderne. De fleste havde tidligere levet hele deres liv i små isolerede landsbyer. De første seks måneder af deres ophold, gennemgik de derfor en stabiliserings-, trygheds- og orienteringsfase. Det omfattede også sikkerhedsforanstaltninger på deres opholdssteder.

- IS så jo kvinderne som deres ejendele, og en del af dem fik trusler via telefon, siger Jan Ilhan Kizilhan.

De havde svære mentale problemer. Ud over PTSD led de også af depression, angst og havde somatiske problemer. De fleste havde aldrig gået i skole, og de havde aldrig hørt om 'traumer' før.

- De ved ikke, hvordan de skal fortælle om psykisk smerte. De beskriver det som kropssmerter. Derfor underviser vi kvinderne i kropslige smerter og mentale lidelser sideløbende med, at de får behandling, siger Jan Ilhan Kizilhan.

INTEGRATION

De terapeuter, der har kvinderne i behandling, er blevet undervist i yazidiernes traditioner og historie. En del kvinder slås med selvbekendelser - de lægger skylden for, hvad de er blevet udsat for, på sig selv. Derfor bliver der i behandlingen lagt stor vægt på at tale om, at de ikke er de første yazidi-kvinder i historien, der har været udsat for seksuelle overgreb og er blevet slavegjorte.

- Det handler om at få dem til at indse, at de er en individuel del af det større yazidiske fællesskab, siger Jan Ilhan Kizilhan.

Skal det transgenerationelle traume heles, ligger svaret uden for psykoterapiens rammer, mener han. Det kræver fred og sikkerhedsgarantier for yazidier og andre etno-religiøse mindretal i Irak og Syrien. De yazidiske kvinder i Tyskland er stadig i en tilstand, der kræver fortsat behandling og bearbejdning, men Jan Ilhan Kizilhan vurderer, at deres mentale sundhedstilstand er forbedret betydeligt. Trygheden og stabiliteten har gjort det muligt at sætte fremtidige mål. Kvinderne har lært tysk og nogle har fundet arbejde. De fleste børn har det godt i skolen.

- Tyskerne har været en kæmpe støtte. Mange pensionerede læger, lærere og andre har meldt sig frivilligt til at hjælpe kvinderne i processen med at blive integreret. De bor nu i 12 forskellige byer. Det er vigtigt, at de lever spredt, hvis integrationsprocessen skal lykkes, siger Jan Ilhan Kizilhan. ●

Oversat fra svensk af Ulrikke Moustgaard